

Tillsyn av underhåll av fritidsbåtar

Reviderat 2016-12-06.

Innehåll

Bakgrund	3
Syfte.....	3
Övergripande mål.....	3
Detaljerade mål	3
Olika tekniska lösningar	4
Undersökning av befintlig färg på skrov	4
Hur ska blästring, slipning och skrapning ske?	4
Val av båtbottnfärg.....	4
Tvättning med borsttvätt.....	5
Tvättning över en spolplatta eller annan tvättanläggning	5
Vad är en skrov-ren båt?	5
Verksamhetsutövarens egenkontroll	6
Hur ska man få en verksamhet att följa handläggarstödet mål?.....	6
Måste alla följa riktlinjerna?	6

Detta handläggarstöd togs fram våren 2013 av en samverkansgrupp inom Miljösamverkan Stockholms län och har senast reviderats hösten 2016.

Handläggarstödet godkändes vid miljöchefsträffen 2015-04-24. Revideringen godkändes vid miljöchefsträffen 2017-04-20.

Läs mer om samverkan på miljosamverkanstockholm.se >>

Bakgrund

Havs- och vattenmyndigheten, HaV, har utarbetat riktlinjer för båtbottentvättning av fritidsbåtar (rapport 2012:10) utifrån en översyn av kommuners varierande regler på området (rapport 2012:9). Riktlinjerna reviderades 2014.

Inom Miljösamverkan Stockholms län har detta handläggarstöd tagits fram med de krav som ska och bör ställas vid tillsyn av verksamhetsutövare som målar och tvättar båtbottnar.

Ramverket för tillsynen av småbåtshamnar utgörs av miljöbalken tillsammans med vattendirektivet och havsmiljödirektivet samt miljö kvalitetsmålen Giftfri miljö, Hav i balans, Levande kust och skärgård.

HaV:s riktlinjer tar inte hänsyn till de olika regionala förhållandena vid ostkusten eller större insjöar gentemot västkusten. De tar inte heller hänsyn till det huvudsakliga läckaget av båtbottnarfärg när båten är och rör sig i vatten då vatten fungerar som ett lösningsmedel och löser upp båtbottnarfärgen när båten ligger i vatten eller nöts av under gång. Därför finns det ett starkt behov att ta fram bestämmelser som är mer anpassade till de unika förhållandena i Stockholms län med både skärgården och sjön Mälaren. Bestämmelserna ska även ta hänsyn till allt läckage av båtbottnarfärg, dvs. inte enbart läckage från tvättvatten.

Stockholms stad har under hösten 2016 tagit fram ett PM avseende samsyn kring användandet av båtbottnarfärg/biocidfärg. PM:et har antagits i Stockholms stads miljönämnd och har godkänts av miljöcheferna i Stockholms län. Som ett första steg fokuserar man på att fasa ut biocidfärger och ställa krav på sanering av båtskrov inom Mälarförlagda båtklubbar samt omedelbar sanering av båtar med TBT i hela regionen. I PM:et framgår det också ett förtydligande av KemI:s begrepp ”huvudsakliga hemmahamn” där man konstaterar att det är en ev. båtplats eller upptagningsplats i Mälaren som ska styra val av båtbottnarfärg.

Syfte

Detta dokument och processen bakom det syftar till att formulera minsta gemensamma nämnare för krav vid tillsynen av underhåll av båtar samt hantering av båtbottnarfärger. Utgångspunkten är de riktlinjer som utarbetats av Havs- och vattenmyndigheten för hur tvätt av båtbottnar bör hanteras för att minimera miljöpåverkan samt Stockholms stads PM om samsyn kring användandet av båtbottnarfärg/biocidfärg. Handläggarstödet ska vara en fördjupning och vidareutveckling av riktlinjerna med hänsyn på länets varierande vattenmiljöer och behov av anpassad tillsyn.

Övergripande mål

På sikt ska användningen av giftiga båtbottnarfärger, s.k. biocidfärger, upphöra i Stockholms län. Genom information och rådgivning försöker vi att få igång en attitydförändring hos båtägarna. Fokuset ska flyttas från att minska skadan av läckaget till att stoppa giftläckaget.

För att uppnå en attitydförändring behöver kunskapsluckan hos båtägare fyllas. Att använda sig av riktlinjer som enbart omfattar tvättning av båtbottnarfärger och inte läckaget som sker direkt i vatten bedöms leda till en ökad risk för acceptans av biocidfärger då det kan måla upp en bild hos båtägare av att båtbottnarfärger inte utgör någon skada så länge man renar tvättvatten från båttvättar och flytta fokus från färgläckage direkt i vattnet till enbart läckage vid tvättning.

Vid tvätt av båtbottnar med biocidfärger ska rening av tvättvattnet ske eller andra åtgärder vidtas så att gifterna inte sprider sig vare sig i marken eller i vattnet. Åtgärderna ska vara tekniskt möjliga, ekonomiskt rimliga och miljömässigt motiverade.

Kommunerna i Stockholms län ska ha en samsyn om tillsyn på båtbottentvättning samt användandet av biocidfärg.

Detaljerade mål

Kommunerna i Stockholms län har genom Miljösamverkan Stockholms län tagit fram en gemensam checklista med bland annat de krav som formuleras i detta dokument. Checklistan ska kontinuerligt uppdateras utifrån erfarenheter från tillsynen.

Verksamhetsutövaren ska kunna redovisa en åtgärds- och tidplan för hur båtbottentvätt och

utfasning av giftiga biocidfärger ska genomföras. För information se Stockholms stads PM om båtbottnfärg/biocidfärg.

Vidare ska verksamhetsutövaren vidta alla rimliga och möjliga åtgärder för att minimera läckage av förorenande ämnen i miljön.

Handlingsplanen ska presenteras för och genom beslut godkännas av den aktuella kommunens miljötillsynsenhet. Handlingsplanen med tillhörande åtgärdsförslag ska träda ikraft omedelbart. Dock bör visst utrymme ges för övergångslösningar, t ex ifråga om användning av borsttvätt för båtar behandlade med biocidfärg eller att genomföra en utfasningsplan för biocidhaltiga båtbottnfärger. Här är det viktigt att informera om att det finns flera alternativ till båtbottnfärger och spolplattor, som till exempel borsttvättar, båtlyftar, skrovdukar, pontoner etc.

Olika tekniska lösningar

Undersökning av befintlig färg på skrov

I handlingsplanen kan båtklubben välja att utföra en så kallad XRF-mätning på alla båtar för att undersöka vilka metaller som finns på skrovet. Resultatet av mätningen kan hjälpa båtklubben med att prioritera i saneringsarbetet så att de börjar med de mest ”giftiga” skroven.

Hur ska blästring, slipning och skrapning ske?

Inför blästring, skrapning och slipning ska marken täckas, t.ex. med en presenning. Blästring ska utföras så att det material som blästras bort samlas upp och hanteras som farligt avfall. Vid blästring kan man behöva bygga upp ett skydd runt hela båten för att undvika att färgflagor etc. sprids i sidled. Slipning eller maskinell skrapning av båtar ska ske med maskiner kopplade till industridammsugare med partikelfilter för att minimera läckaget. Om läckage trots detta förekommer ska det samlas upp och tas omhand som farligt avfall.

Vid manuell skrapning av båtbottn ska detta ske så att materialet som skrapas av kan samlas upp och tas omhand. Även detta material ska hanteras som farligt avfall.

I det fall slipning/skrapning utförs av den enskilde båtägaren är det viktigt att båtklubben informerar om rätt skyddsutrustning. Krav på skyddsutrustning bör vara inandningsskydd samt heltäckande skyddskläder.

Val av båtbottnfärg

Då båtägarna ska uppmontras till att sluta måla båtarna med giftiga biocidfärger kommer det med största sannolikhet att dyka upp frågor kring vad man ska måla med istället. Detta då båtägarna i de flesta fall vill måla med något för att skydda båtarna från fuktskador och för att de vill ha fina båtar. Exakt vad man ska använda istället är i dagsläget svårt att svara på då flera av alternativen inte genomgått tillräckliga tester för att säkert kunna sägas vara ofarliga för miljön.

Med den information som finns i dagsläget kan emellertid färger som skapar en hård yta på båtskrovet, och som inte innehåller aktiva substanser vilka har till uppgift förhindra påväxt, vara ett tänkbart alternativ. Epoxifärger (inte dem i vilka kopparpulver blandas i då dessa ännu inte testats av Kemikalieinspektionen) i kombination med en bra primer kan exempelvis vara ett alternativ. Tills stöd finns för att inga ämnen från den underliggande giftiga färgen läcker igenom bör dock en båtbottnsanering rekommenderas innan epoxifärgen används. En gång ska båten skrotas och om inte förr bör giftig färg tas bort då.

Bland de av Kemikalieinspektionen godkända biocidprodukterna är de hårda, icke polerande med låg kopparhalt (< 14 vikt-%) att föredra. Användningsområdet ska vara begränsat till ostkusten (från Örskär till Trelleborg).

Fritidsbåtar med huvudsaklig förtöjningsplats i Mälaren får endast målas med s.k. insjöfärg, dvs. fysikaliskt verkande färg utan kemiskt verkande ämnen. Dock bör denna lösning föreslås med stor restriktion för att inte uppmontra till målning överhuvudtaget.

Vid tillsynsbesök bör verksamhetsutövaren informeras om att målsättningen på sikt är att användningen av giftiga båtbottnfärger ska upphöra i Stockholms län och att båtar med TBT (både inom ostkusten och Mälaren) samt biocidfärg inom Mälaren ska saneras. Det är även

viktigt att båtägarna får information om att båtar som tvättas regelbundet inte behöver bottenmålas.

Tvättning med borsttvätt

Så länge tidigare målade båtar tvättas i en borsttvätt ska den vara utformad som ett slutet system med en uppsamlingsbassäng och regelbunden funktionskontroll. Uppsamlingsbassängen ska tömmas minst en gång per år och slammet ska sedan hanteras som farligt avfall.

Borsttvättarna bör förses med information som upplyser kunden om att endast båtar utan biocidfärger, s.k. skrov-ren båt, bör tvättas i den.

Borsttvätt av båtar som inte är säsongsmålade eller tidigare, bör kunna tillåtas under en övergångsperiod. Detta för att underlätta etableringen av fler borsttvättar i regionen. Vid etablering av nya tvättar bör man alltid titta på lokaliseringen och den bör inte anläggas i en opåverkad skärgårdsvik. Etableras tvätten på en marina där sedimentet sedan tidigare är förorenade kan tvätt av tidigare målade båtar tillåtas för att få fler att sluta måla. Det är dock viktigt att poängtera att tidigare målade båtar då kan läcka ut metaller och därmed förorena sedimenten som verksamheten sen kan behöva sanera vid en avetablering

Tvättning över en spolplatta eller annan tvättanläggning

Studier av miljöpåverkan från småbåtshamnar har visat att det huvudsakliga läckaget av metallerna från båtbottnfärger läcker ut då båten ligger i vattnet. Vid båtbottentvätt över en spolplatta med slamavskiljare och efterföljande rening fångas ca 15-20% upp (av den totala mängden använd båtbottnfärg). Trots detta kan installation av spolplatta motiveras med att koncentrationen av miljöfarliga ämnen på uppläggningsplatser och i hamnbassänger blir stor eftersom många båtar hanteras och tvättas på samma plats. Recipientens känslighet för miljögifter spelar också en stor roll. Det är dock viktigt att poängtera att båten inte upphör med läckage av båtbottnfärger om den tvättas över en spolplatta eller annan tvättanläggning. Det huvudsakliga färgläckaget sker fortfarande när båten är sjösatt och rör sig i vattnet eller när den åker och färgen nöts bort.

En spolplatta kräver ett tillstånd från kommunens tillsynsenhet. Den räknas som en anmälningspliktig ”annan avloppsanordning” som åsyftas i 13 § andra stycket i Förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (FMH, 1998:899). Kommunen skriver ett beslut med ett föreläggande om skyddsåtgärder och andra villkor för driften.

Vid tvättning av båtar målade med biocidfärg ska spolplattan ha efterföljande rening i enlighet med HaV:s riktlinjer. Spolplattan ska vara utformad så att riktvärdena uppnås. Detta innebär i regel en hårdgjord och tät yta där vattnet rinner mot ett rensgaller med efterföljande slamavskiljare. Efter sista reningssteg ska det finnas en provtagningsbrunn. Om tillsynsmyndighet anser spolplattans rening som otillfredsställande, exempelvis om spolplattan ligger vid känsligt vatten eller provtagningen visar att HaV:s riktvärden överskrids ska spolplattan förses med ytterligare reningssteg som exempelvis kemisk fällning, kolfilter eller andra aktuella reningstekniker. Det är inte tekniken som avgör här, utan att man klarar riktvärdena i HaV:s riktlinjer. Riktvärdena har tagits fram genom analys av prover som renats med bästa möjliga teknik och kan komma att ändras i takt med teknikutvecklingen. Slamavskiljaren ska tömmas minst en gång per år och slammet ska tas omhand som farligt avfall. Provtagning av vattnet ska ske i enlighet med riktlinjerna.

För att minimera belastningen och påverkan på reningsanläggningen från till exempel regnvatten bör man stoppa tillrinningen från spolplattan resp. rännan till reningsanläggningen när den inte är i drift. Verksamheter som väljer alternativet spolplatta kan koppla reningsanläggningen till högtryckstvätten. När strömmen till högtryckstvätten slås på kopplas reningsanläggningen till. Är systemet avstängd leds regnvattnet förbi reningsanläggningen till ex. hamnbassängen.

Vad är en skrov-ren båt?

För att en båt ska få klassas som helt ren, skrov-ren, krävs att båten aldrig målats med giftiga bottenfärger alternativt att båten sanerats från alla gamla färglager.

Har man tidigare målat båten och sedan slutar måla den finns den gamla färgen kvar. Detta gör att båten fortsätter att läcka föroreningar när den ligger i vattnet och vid tvättning av båtbottnen

och kan inte anses vara skrov-ren. Vid sanering av gamla bottenfärger ska all färg tas bort genom exempelvis slipning eller blästring.

För skrov-rena båtar finns inga restriktioner. De kan tvättas i princip var som helst utan krav på rening av tvättvattnet. MSL anser att tvättvatten från skrov-rena båtar inte kräver någon rening eftersom de inte sprider miljöfarliga ämnen.

På marknaden säljs vissa båtbottnfärger som enligt tillverkarna ska fungera som spärrfärger och därmed hindra underliggande metaller att släppa. Stockholms universitet har utfört tester för att kontrollera spärrfärgernas effektivitet och resultaten visade att underliggande metaller, särskilt TBT fortfarande lakar ut. En båtbottn med en spärrfärg kan därmed inte klassas som skrov-ren.

Verksamhetsutövarens egenkontroll

Småbåtshamnar ska informeras om sina skyldigheter till egenkontroll enligt Miljöbalken. Här ligger också krav på dokumentation över åtgärder, provtagningar och förebyggande arbete. Tillsynsmyndigheten ska ges möjlighet att följa upp spolplattans reningsfunktioner. Detta gör att verksamheterna är skyldiga att lämna in provresultat som visar på att reningen sker i enlighet med riktlinjernas riktvärden.

Verksamhetsutövaren ska informera båtägarna om regler och rutiner för bottenvätt och båtbottnfärger, både skriftligt (anslag, utskick) och muntligt (medlemsmöten, när folk frågar). Både HaV och SBU rekommenderar att båtklubbar har miljöombud.

Hur ska man få en verksamhet att följa handläggarstödets mål?

Miljöbalkens produktvalsprincip (2 kap. 4§) innebär att den som använder kemiska produkter som kan vara farliga för hälsan eller miljön ska byta ut dessa om de kan ersättas med mindre farliga alternativ. Detta gäller både enskilda privatpersoner och verksamheter, föreningar etc.

När det kommer till att få verksamheterna att införa förändringar kring hanteringen av båtvtvätt kan man även luta sig mot Miljöbalkens kunskapskrav (2 kap. 2§) och försiktighetsprincipen (2 kap. 3§), den grundläggande hänsynsregeln.

Samma bedömningsgrunder ska gälla för rimligt stora båtklubbar (enligt Hav:s riktlinjer större anläggningar med fler än ca 40 båtvtvättar/år) och kommersiella marinor för att säkerställa likabehandling och minimera risken för konkurrenssnedvridning.

Måste alla följa riktlinjerna?

Vid vinterförvaringsplatser som inte ligger i anslutning till någon hamn sker vanligen tvätt av båtar på förvaringsplatsen. Samma regler gäller om omhändertagande av tvättvattnet samt rester från blästring, slipning och skrapning på dessa platser.

Det är även vanligt att upptaget av båten sker i en hamn men att förvaringen sedan sker på den egna tomten. Detta innebär ofta att det är på tomten som tvättningen av båten sker. Båtklubbar där detta är fallet ska informeras om att tvätt av båt inte ska ske på privata tomter. Motivet är detsamma som varför man inte ska tvätta bilar på andra ställen än avsedda biltvättar. Givetvis är detta svårt att kontrollera, men upplyser man invånarna om att det föreligger miljörisiker med att tvättning av båtar kommer förekomsten av detta förhoppningsvis successivt att minska.